

Delaktighet, kreativitet och förundran

Ett projekt i samverkan mellan Härnösands kommun och Mittuniversitetet
med stöd av medel från Skolverket - hälsofrämjande skola

Grundsärskolan
Härnösand

Härnösands
kommun

Förord

Lärarnas och övrig personals dokumentationer under projektets gång ligger som underlag för kommande text som är skriven av Sofia Eriksson Bergström i samarbete med Maria Svensson, projektledare och Carina Löfvander rektor.

Grundsärskolan och Härnösands kommun vill rikta ett stort tack till Skolverket som har bidragit till att detta projekt har varit möjligt.

Innehållsföteckning

Kapitel 1 - Inledning	3
Grundsärskolan i Härnösand	4
Kapitel 2 - Projektet Delaktighet, kreativitet och förundran	5
Nya redskap	7
Arbetsätt/genomförandet	7
Elevinflytande	8
Teamwork	8
Kapitel 3 - Processen börjar...	9
Ett teoretiskt avstamp	10
Mot flexibla klassrum...	11
Planering och iordningställande av de nya tillgängliga lärmiljöer	15
Så blev det i klassrummet!	17
Så blev det i L-rummet!	18
Så blev det i klassrummet åk5-9	20
Hedda Wisingskolan	21
Fritidshemmet	23
Digitalisering	25
Ateljen Skaparverkstaden	26
Bygg och konstruktion	29
Musikdramadans- och rörelserummet	31
Sinnesrummet	33
Skolbiblioteket Grundsärskolan	35
Kapitel 4 - Uppföljning, utvärdering och analys	37
Vidare framåt... - en rörelsefrämjande utemiljö?	39

INLEDNING

Inledning

I dag vet vi att fysiska miljöer samverkar med barns lärande och utveckling och undervisningssituationer ses således inte enbart som något som sker mellan barn och lärare utan även som samverkan mellan individ och fysiskt rum (Eriksson Bergström, 2013).

Selander (2003) menar att de didaktiska frågorna vad, hur och varför bör kompletteras med ett var? Han menar att man sällan ställer frågan: var skall allt detta ske? Rummet ses ofta som något så självklart att vi vid omorganisationer och färre resurser med alltför stor lätthet satsar mindre på den fysiska lärandemiljön.

Detta bidrar till att rummen stelnar och blir till fonder som utan interaktion finns runt barns lärande, inte som en integrerad del av lärandet. I dag ställs det allt större krav på att läraren faktiskt ska designa sin didaktiska verksamhet med hjälp av olika verktyg och miljöer.

Grundskolornas miljöer ska präglas av att vara trygga och tillgängliga och verksamhetens mål är:

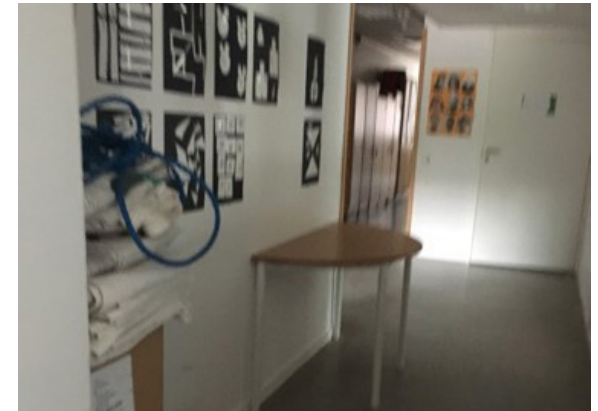
- Alla elever erbjuds stimulerande lärsituationer, utveckling och en trygg omsorg.
- Alla elever har tillgång till kommunikation utifrån sina förutsättningar i alla lärsituationer.
- Alla elever har tillgång till olika slags upplevelser och lärande både inom- och utomhus, utifrån sina egna förutsättningar.

Grundskolan i Härnösand

Grundskolan i Härnösand flyttade våren 2017 till helt nya lokaler. Man flyttade in i lokaler som tidigare inrymt ett högstadium. Skolledaren som tog över ansvaret för verksamheten hösten 2017 beskrev miljön som otillgänglig och fattig.

Förändringen i och med denna flytt bidrog till att glappet mellan den särskoleverksamhet som skulle bedrivas och de fysiska förutsättningarna blev för stora.

Följden av det blev för de vuxna en försvärad arbetssituation och för barnen en alltför institutionell miljö som präglades av låg grad av flexibilitet, otillgänglighet och som upplevdes kal och steril.

2

PROJEKTET

DELAKTIGHET, KREATIVITET

OCH FÖRUNDRA

Projektet Delaktighet, kreativitet och förändran

Projektet *Delaktighet, kreativitet och förändran* startades för att arbeta med hälsofrämjande utvecklingsinsatser med eleverna i Grundsär- och träningskolan utifrån devisen *När jag lär mig – mår jag bra!* Skolverkets statsbidrag för hälsofrämjande skola har varit en viktig förutsättning för arbetet.

Det övergripande målet för insatsen är att utforma moderna, trygga, tillgängliga och innovativa rum för lärande med rumsfunktioner som möjliggör *presentation, produktion, interaktion, reflektion och rekreation* (SPSM). Lärmiljön behöver utstråla stor tilltro till elevernas förmåga.

Långsiktiga mål med projektet

- Öka elevernas välbefinnande och måluppfyllelse; lärande och hälsa hör ihop.
- Främja alla elevers utveckling och lärande.

Projektet bygger på en strävan att skapa miljöer och erbjuda material som stimulerar, utmanar och uppmuntrar till utforskande och lärande och som skapar *möten, kommu-*

nikation, lek och lärande. Med ökad pedagogisk medvetenhet och innovativa lärmiljöer och material vill vi undersöka hur man kan stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt vilja till att pröva egna idéer och lösa problem.

I förändringsarbetet av miljöerna har det fokuserats på att eleverna får möjlighet att ta initiativ och ansvar att utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra. De innovativa lärmiljöerna ska uppmärksamma både de intellektuella såväl som de *praktiska, sinnliga och estetiska aspekterna*. Eleverna ska få rikliga möjligheter att *pröva* och *utveckla* olika uttrycksformer och uppleva känslor och stämningar.

Genom text och bilder kommer det nu berättas om hur det här förändringsarbetet genomfördes, om fallgropar och guldorn, om lärarnas perspektiv och vi vill framförallt lyfta elevernas röster om den förändring som under vårterminen 2018 skett i deras *dagliga miljöer för lärande, lust och hälsa.*

Vision

*Olika är normen!
Olika, Lika – Lika, Olika*

Verksamheten arbetar för att öka alla elevers delaktighet och inflytande i skolans vardag utifrån varje elevs egna förutsättningar.

Ju mer vi värderar och uppskattar varandra, desto bättre blir vi var och en.

Nya redskap

För att dokumentera personalens och elevernas delaktighet och inflytande i förändringsarbetet införskaffar man i början av vårterminen magväskor. Dessa innehöll papper, penna, kamera och några generella reflektionsfrågor att utgå från. När dokumentationsverktyg på ett enkelt sätt kan vara med i de vardagliga undervisningssituationerna underlättar det även för det systematiska kvalitetsarbetet. En viktig aspekt var att även eleverna hade tillgång till kamerorna i väskorna.

I projektet skapades även NO-ryggsäckar. Syftet med dessa är att på ett enkelt sätt ta ryggsäcken med rustat material och möjliggöra för eleverna nya utmaningar som stimulerar lusten att erövra nya färdigheter, erfarenheter och kunskaper samt att stimulera eleverna i sitt intresse för naturvetenskap. Idén bygger på att vi rustar upp årskurserna med ryggsäckar utrustade med material som stimulerar eleverna till att upptäcka, intressera sig för att undersöka fenomen kring sin närmiljö och natur. Innehållet är särskilt kopplat till naturvetenskap och tanken är även att det ska utvecklas och fyllas på med material som man ser behövs för sitt undersökande. Med denna ryggsäck får eleverna möjlighet att påverka sin lärsituation och undervisningen kan bedrivas både ute och inne. Med hållbara ryggsäckar menar vi att verksamheten blir varierad, rörelsefrämjande och samt att med alla våra sinnen är integrerad.

Arbetsätt/genomförandet

Följande områden har särskilt genomtyrat projektet:

- NO (ställa hypoteser, lag, undersöka både inne- utomhus).
- Teknik (digitalisering, bygg och konstruktion).
- Estetiska lärprocesser (ateljé, dans, drama, musik och sinnesrum).
- Rörelse (dans, drama, musik och utemiljö).
- Kommunikation (möten, interaktion, bildstöd och tecken)

Dessa områden ska ses som integrerade delar i undervisningen. Projektet syftar till att utveckla miljöerna inomhus såväl som utomhus för att dessa ska stödja och underlätta för lärarna att integrera dessa områden. Förändringsarbetet vad gäller de fysiska lär-

miljöerna delades in i *kreativa miljöer* samt *flexibla klassrum* . För det förändringsarbetet som rörde det psykosociala klimatet för en hälsofrämjande skola skapades områden som Hälsofrämjande aktivitet, Utepedagogik, Morgon puls, Planerad rast/pausaktivitet samt Brain break. Varje klass har dessutom en utformad hälsoplan.

Elevinflytande

För att skolan ska kunna främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön och samtidigt anpassa arbets-

förhållandena till allas olika förutsättningar både fysiskt och psykiskt har det varit av största betydelse att denna insats utgått från våra elever och deras behov. Eleverna har varit med och påverkat, tagit ansvar och varit delaktiga i beslut som härrör denna insats. Arbetet med att utveckla innovativa och trygga lärmiljöer har utgått från alla våra elevers olika behov för en hälsofrämjande skola. Under hösten 2017 arbetade eleverna med riktade frågor som rör deras hälsa, hur de lär sig bäst och vad de tycker att skolan ska utveckla för att de ska må bättre och få lättare att lära sig mer. Detta bildar underlag för kommande förändringsarbete. Det

har främst skett genom olika slags samtal med eleven, med bildstöd och (finns foton) annan alternativ kommunikation på både gruppnivå och individnivå. Eleverna har själva rent fysiskt varit med och utvecklat en del av lärmiljöerna.

Teamwork

För att strukturera alla resurser så delades hela personalstyrkan in i olika arbetsgrupper. Dessa grupper fokuserade var och en på olika områden/rum som ämnades utvecklas i projektet. Fyra arbetsgrupper skapades och döptes till:

- Skaparverkstad
- Bygg och konstruktion
- Sinnesrum
- Musikdramadansochrörelse
-

Samtlig personal arbetade parallellt i sina reguljära arbetslag med att utveckla sina klassrum och fritidshemsmiljöer till mer flexibla rum. En projektledningsgrupp skapades som ett nav under förändringsarbetet och bestod av skolledare, projektledare, huvudman, samt forskare. Denna grupp har haft återkommande träffar under projekttiden i syfte att följa upp processer, återkoppla till huvudman samt diskutera spridningseffekter.

Gemensam ram skola/fritidshem för en hälsofrämjande skola

Olika är normen!

Vi arbetar för att öka alla elevers delaktighet och inflytande i skolans vardag utifrån varje elevs egna förutsättningar

Geresta-
skolan

Grundsär-
skolan

Rörelsefrämjande utemiljö

"Multiarena, hinderbana, klätterställningar, bollplank, gungor, med mera"

Brain break

minst 10minuter varje dag spritt över dagen

Utepedagogik

Minst en lektion/vecka utomhus
(ansvar undervisande lärare samt fritidspedagog)

Bad, allt hälsofrämjande aktivitet

fredag fm (ansvar fritidshemspersonal)

Hälsoplan

för respektive klass. Pedagogisk planering för värdegrundarbete.
Material: Date (SPSM). Arbete varje vecka
(ansvar klasslärare)

Planerad rast/pausaktivitet

(ansvar fritidshemspersonal)

Kreativa lärmiljöer

"Makerspace, Bygg och konstruktion, Skapande, musik/drama/dans/Sinnesrum"

Morgonpuls 20 min

tisdag, onsdag och torsdag

Utnämnd till
"Årets peppare" 2018

Flexibla klassrum

"tillgängliga, trygga och innovativa"

3

PROCESSEN BÖRJAR....

Processen börjar...

Ett teoretiskt avstamp

För en gemensam teoretisk plattform läser all personal boken *Olika är normen* (SPSM). Man läser även teori och bakgrundsavsnitt i *Date-materialet* som är framtaget av SPSM. Under terminens första planeringsdagar arbetar man i grupper med att reflektera runt olika teoretiska begrepp och tillämpningen av dessa. De danska forskarna Gitz-Johansen, Kampmann och Kirkeby (2001) skriver om fem analysrum som kan underlätta förståelsen av komplexiteten i samspelet mellan barn och fysisk lärandemiljö.

Dessa fem rum ska inte ses som fem fysiskt konkreta rum utan de kan finnas samtidigt i rum och tid. Gitz-Johansen et al. (2001) benämner dessa rum som det sociala rummet, handlingarnas rum, det beteendereglerande rummet, det meningsbärande rummet samt sinnenas rum. Handlingarnas rum är ett rum, där ett tydligt samspel finns mellan individ och miljö och där flera fysiska element ingår i barnets handlingar. Ytterligheter av sådana rum kan till exempel vara gymnastiksalar och badhallar. Gitz-Johansen et al. (2001) menar att dessa handlingarnas rum

kan karaktäriseras av hård funktionalism och mjuk funktionalism. När miljöer präglas av förutbestämthet i användandet av dem; när en bestämd funktion ses i ett bestämt sammanhang, kategoriseras de som präglade av hård funktionalism. När däremot sakers användbarhet kan tolkas på flera sätt väljer författarna (a.a.) att prata om mjuk funktionalism. De menar vidare att under stunder på dagen när förskollärarna inte var engagerade i barnens aktiviteter blev denna mjuka funktionalism i högre grad synlig. Miljön kan genom en öppenhet och obestämthet stimulera barnens fantasi och genom detta bidra till mer kreativa idéer under leken menar författarna (Gitz-Johansen et al., 2001).

Flexibilitet är ett begrepp, som kan förklara en typ av rumslighet. Ordet indikerar att det finns ett stort och varierat handlingsutrymme inom de fysiska ramarna av till exempel ett klassrum. Ett enkelt fysiskt konkret sätt att förstå ett rums flexibilitet är att betrakta dörrar som kan stå öppna eller stängda och på så sätt se hur rummet varierar. Det faktum att ett rum har en stor yta kan vara ett annat sätt att se på rummets flexibilitet. Begreppet flexibilitet kan också användas i förhållande till multifunktionalitet menar författarna (Gitz-Johansen et al., 2001). I

relation till Särskolans uppdrag; att kunna erbjuda en fysisk lärmiljö som är fullt framkomlig och som ska vara anpassad för alla elevers olikheter och förutsättningar, blir begreppet flexibilitet särskilt intressant och viktigt. Härigenom har vi projektet också berört aspekter av mjuk respektive hård funktionalism.

I rum, som präglas av mjuk funktionalism finns element som utmanar och stimulerar barns uppfinningsrikedom och kreativitet. Detta får som följd att barnen också måste lära sig att ta ställning till och att lära sig strategier för att handla och förhandla. I min studie framkom att en soffa utanför toaletterna vid flera tillfällen samlade barnen i olika aktiviteter. Soffan i sig markerar en gräns i rummet och har på så vis ett klart definierat arkitektoniskt värde som samtidigt präglas av mjuk funktionalism när barnen kan använda sig av det på flera olika sätt i lekarna.

Det är viktigt att inte se den mjuka funktionalismen som enbart positivt värdeladdad bara för att den så tydligt hör ihop med flexibilitet. Den hårda funktionalismen har också i sig flera viktiga kvaliteter. En pedagogisk miljö kan inte enbart bestå av områden som präglas av flexibilitet, då skapas enbart ensi-

diga miljöer. Däremot menar Gitz-Johansen et al. (2001) att en miljö som innehåller en mångsidighet och variation mellan mjuk och hård funktionalism kan medföra en syn på miljön som differentierad.

I miljöer som präglas av mjuk funktionalism kan det också vara av vikt att reflektera över vem som förvaltar och bestämmer i rummet. I dessa rum kan man få en känsla av väntan på att någon ska bestämma de fysiska ramarna. Pedagoger kan, genom sitt sätt att stödja aktiviteter i rum som präglas av hård funktionalism, ändå verka för att barnen kan få stora och varierade handlingsmöjligheter.

Nedan berättar vi nu först om arbetet med de flexibla klassrummen sedan om de kreativa specifika miljöerna och sedan om de förändringar som gjorts på Heddaskolan.

Mot flexibla klassrum

Arbetslagen började med att inventera nuläget. Hur såg deras klassrumsmiljö ut och hur skulle de vilja att den såg ut?

Arbetslaget i 6:an berättar ”Vi berättar för eleverna om vårt uppdrag. Vi börjar på en gång att planera hur vi kan göra. Eleverna kommer med många bra förslag. Låshörnan

ska vara kvar, den är rätt ny, arbetsplatserna likaså. Men de stora och ganska klumpiga hyllorna som delar av arbetsplatserna ska bort. En bokhylla som är opraktisk och skavd får också gå. Ett nytt skrivbord, höj och-sänkbart till arbetsplatsen vid smartboarden är vi lovade. Vi börjar med att fotografera vårt övermöblerade klassrum ”.

Därefter fortsätter processen med att tillsammans med eleverna se över nyinköp av möbler samt bestämma vad som ska rensas bort. De nya möblerna monteras tillsammans med eleverna. Lärarna reflekterar över vilka funktioner som ska finnas i rummet och hur ska dessa framträda tydligt för eleverna.

Eleverna övar på samarbete under arbetets gång. Deras delaktighet i planering och det

praktiska arbetet både ökar trivselsamt ökar ansvaret över att vara rädda om det som finns i klassrummet menar lärarna. Samarbetet stärker också gemenskapen och en vi-känsla skapas. Lärarna beskriver en glädje i att arbeta tillsammans i förändringsarbetet.

Resultatet blir att klassrummet känns ljusare och mer överskådligt. Det är lättare att hitta material. Funktioner i rummet blir tydligare, det finns enskilda arbetsplatser, en interaktiv del, en laborativ del, samt en vilodel. I entrén har det växt fram en rörelsefrämjande aktivitetsmiljö som elever i årskurs 1-6 tillsammans har önskat.

Lärarna menar att "Eftersom eleverna trivs ökar deras lust att lära. Stoltheten över att ha målat om, monterat möbler och att få vara delaktig är tydlig". Lärarna uttrycker också att de ser direkta kopplingar till att de genom de förändringar de gjort arbetar i enlighet med Särskolans läroplan.

*Skolan ska stimulera elevernas kreativitet och nyfikenhet och självförtroende att vilja pröva egna idéer och lösa problem".
(Skolverket, 2011).*

Nu till hur arbetslagen på Träningskolan årskurs 1-8 och 5-9 som har arbetat med att öka och utveckla graden av flexibilitet i sina klassrum.

I arbetet med att arbeta flexibelt med inne- och utemiljöer. Utrycker lärarna att ” Vi styr våra utevistelser efter väder och årstid. Vi vill känna olika typer av väder; uppleva stormvindar som grupper tag i en på höstpromenad, känna regnet som piskar mot kinden, se solens strålar mellan träden och susa nerför pulkabacken en fin vinterdag.

De är därför ute mycket och i försöker variera olika miljöer såsom, skog stad, strand, skolgård, lekpark, äng, pulkabacke. Detta dels för att barnen ska lära sig hitta i närområdet samt träna motoriska färdigheter med dels för att ta in olika typer av natur, för att låta eleverna öva på olika färdigheter som till exempel trafikregler .

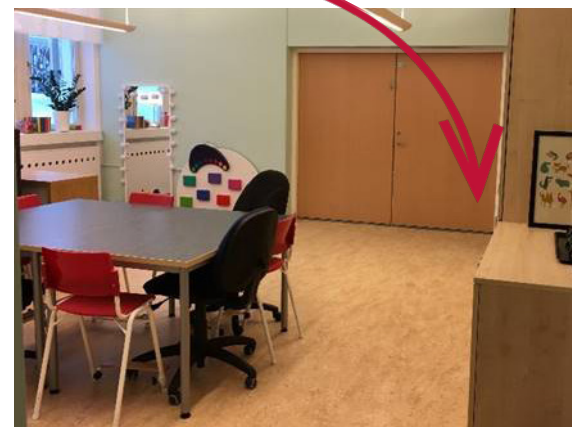
I klass 1-8 har man under projektets gång arbetat med att förändra två rum; Klassrummet och L-rummet. Dessa två rum nyttjas dagligen och eleverna är trygga i båda rummen. Rummen ska fungera både för undervisning i grupp som individuellt och ska även fungera för lek, kreativitet men även för avkoppling och vila. Många funktioner ska således rymmas och erbjudas i dessa två rum. Lärarna anser inledningsvis i projektet att det finns mycket att önska vad gäller utformningen av rummen för att inspirera och väcka nyfikenhet, samt lust att lära hos eleverna.

Innan förändringsarbetet påbörjades utgjordes klassrummet främst av ett stort bord och stora skåp. Lärarna beskriver det som att rummet inte var inbjudande på något sätt och det var svårt för barnen att läsa in vad man förväntades göra där. Rummet krävde därför i hög grad handledning av vuxen och lärarna menar att rummet inbjöd till en traditionell undervisning där eleverna förväntas vara mottagare av vad den vuxna förmedlar. De berättar också att rummet inte uppmuntrade till elevers initiativ och kreativitet, eftersom att allt material var instängd i skåp. Det erbjöds inte något material eller leksaker för eleverna framme i rummet.

Även i L-rummet var det svårt för eleverna att veta vad som förväntades av en. Eleverna behövde vuxen vägledning i allt. L-rummet var ett rum med ett stort bord för samlingar och arbetspass i grupp. Sen fanns det även två småbord som används för enskilt arbete. Utöver detta fanns det skåp i olika storlek.

För båda rummen formulerar lärarna ett mål att de vill att rummen tydligare ska visa vad eleverna förväntas göra där. De vill planera in rum i rummen så att rummet kan utnyttjas på flera sätt. De vill också att det sätt som rum och material är planerade på ska uppmuntra eleverna att ta egna initiativ och

Klassrummet före

L-rummet före

att deras intressen ska visa vägen för fortsatt lärande.

Lärarna berättar att ”i läroplanen står det följande, vilket vi vill ha som utgångspunkt i vårt arbetssätt:

*”Skolan ska stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt deras vilja att pröva och omsätta idéer i handling och lösa problem. Eleverna ska få möjlighet att ta initiativ och ansvar samt utveckla sin förmåga att arbeta såväl självständigt som tillsammans med andra.”
Lgr-11*

Målet blir att under projektets gång sträva mot att utforma moderna, trygga, tillgängliga och innovativa rum för lärande med rumsfunktioner som möjliggör presentation, produktion, interaktion, reflektion och rekreation (SPSM).

Lärarna tror att de nya lärmiljöer kommer att bidra till positiv utveckling både för elever och personal. Att alla kommer att växa och bli mer delaktiga i vad verksamheten kan erbjuda utan att det är bestämt i förväg vad eleverna ska lära sig. De uttrycker även en medvetenhet om att detta förändringsarbetet inte enbart kommer att medföra

att lärmiljöerna förändras utan att det även kommer förändra och utveckla deras sätt att arbeta.

Planering och iordningställande av de nya tillgängliga lärmiljöer

Lärarna berättar ”Eleverna fick vara delaktiga i planeringen av vad som skulle vara i klassrummen. Vi presenterade olika föremål, leksaker och foton på andra lärmiljöer och lät eleverna välja och reagera på dessa saker. Utifrån ett värderingsverktyg från SPSM fick eleverna visa om de gillade eller inte gillade det vi visade. Utifrån detta fick vi fram att de flesta eleverna var intresserade av Babblarna. De visade också intresse för en läshörna och djur. Detta fick vara grunden i vår planering och vi satte igång att fundera på hur vi skulle kunna få ihop elevernas önskningar.”

Efter fortsatt planering och inköp av möbler och material fick eleverna vara delaktiga i montering och möblering av alla våra nya saker. Detta ansåg vi vara en viktig del för att låta eleverna möta de förändringar i miljöerna på ett naturligt sätt.

Vissa elever kan ha svårt för förändring, men när de själva fick vara delaktiga blev rummets omvandling en gemensam process för alla.

Att det dessutom blev finmotorisk träning, styrketräning av att bära möbler samt träning både i att ta instruktioner och att samarbeta ser vi som en härlig bonus!

Eleverna tittade på foton på olika lärmiljöer och fick visa med hjälp av figurer om de gillade vad de såg. De fick även välja bland olika föremål vad som väckte deras intresse. Kul att se att de flesta eleverna valde samma saker.

Alla är med i förändringsarbetet!

Klassrummet efter

Så blev det i klassrummet

Lärarna känner att de har lyckats med att få till rum i rummet. Det finns nu olika hörnor i rummet med olika syften och olika möjligheter till lärande. Dessa hörnor beskriver lärarna så här:

- Sinneshörnan – avkoppling och sträcka på kroppen, se sig själv i spegeln, trycka och skapa ljud på Paletton, leka med saker runt omkring.
- Läs- och skrivhörnan – leka med ord och bokstäver, lära sig alfabet, spåra och ljuda, känna igen sitt namn mm.
- Babblarvrån – leka med figurerna och deras hus, färg och form, ta till vara på Babblarnas egenskaper och erbjuda ex rörelsekort, språkövningar, mattelekar samt annat material som återfinns i lådor i hyllan.
- Samlingsmattan – tydlig avgränsad plats där vi har samling, sagor med rekvisita samt andra aktiviteter på golvet.

Så blev det i L-rummet!

Även i detta rum skapades mindre hörnor i det stora rummet. En djungelhörna, en läshörna, en demonteringsplats och ett arbetsbord. Lärarna tycker att de här småhörnorna uppmanar eleverna till ett mer egenstyrt lärande, de kan vara aktiva och självständiga i alla dessa hörnor.

De ser också att undervisningen lättare kan varvas mellan grupparbeten och enskilda pass. Dessa miljöer fungerar även att använda i såväl styrda aktiviteter som aktiviteter under rastsammanhang.

Lärarna uttrycker att även om det är för tidigt att se vilka effekter lärandemiljöns förändringar har på lärandet så ser de ändå att miljöerna väcker elevernas nyfikenhet och intresse.

De utforskar, använder och leker med de nya sakerna som ställts i ordning i de olika lärmiljöerna. De möblerar om bland växter och djur i djungelhörnan, "läser" böcker och myser bland kuddarna i läshörnan, de skriver och laborerar med bokstäver och ordbilder vid läs- och skrivhörnan samt leker och fantiserar med Babblarna.

Djungelhörnan växer fram!

Så blev klassrummet åk 5-9

I klass 5-9 har man under projektets gång förändrat ett klassrum. I arbetet har eleverna fått vara med och önska vad de vill att sitt klassrum ska erbjuda. Det resulterade tillslut i nya ljuddämpande bord och stolar. Borden går att plocka isär liksom att sätta ihop till ett stort samlingsbord. Eleverna har fått nya bänkar med ljuddämpande bänkskivor samt möjlighet till skärmvägg med egen punkt-belysning. I rummet i iordningställdes en hörna för rekreation men där eleverna som oftast även sitter och kommunicerar med varandra.

Soffa, bord, sittpuffar och en del växter har organiserats så att det ser inbjudande ut. I ett annat hörn finns fätöljer med tillhörande fotpallar som lockar till att lyssna på eller läsa en bok. En byrå som tydligt erbjuder olika kreativa material för skapande finns tillgänglig och som enkelt kan flyttas i klassrummet om man så skulle önska. En väggfast smartbord som används av både lärare och elever har monterats på en vägg liksom lärarnas arbetshörna har uppdaterats så den passar in i övrig möblering. I rummets fjärde hörn håller under hösten 2018 en aktivitetshörna med bland annat en paletto att växa fram. Paletton tränar aktivt lyssnande,

associationsförmåga, minne, uttal, begrepp och förståelse. Med sin mjuka form och färgade knappar i kontrastrika färger lockar den till nyfikenhet och intresse hos eleven.

Hedda Wisingskolan

Lärarna berättar att deras verksamhet är lokalmässigt integrerad på Hedda Wisingskolan. De menar, ”att vara inkluderad är inte i första hand en fråga om rumslig placering utan det handlar om att känna delaktighet”. För att nå delaktighet måste flera olika kriterier vara uppfyllda och där är fysisk och social tillgänglighet en del. I gruppen finns en elev med fysiskt handikapp men skolan är från början inte anpassad för att möta denna grupp av elever vilket skapar motsättningar.

Under läsåret har de försökt att lösa tillgång till RWC, förflyttningar samt förvaring av hjälpmedel på bästa sätt. Dock finns mer att göra i miljön för att nå större autonomi för den enskilda eleven. Utemiljön är inte heller anpassad och utformad för att möta behoven av lek och stimulans för denna grupp elever. Det saknas lekredskap, bollplaner och annat.

Lärarna på Hedda Wisingskolans berättar att de har sin hemvist/klassrum i två rum, ett större och ett mindre som ligger intill varandra. Klassrum har de haft möjlighet att möblera och anpassa för att möta elevernas behov och förutsättningar. Rummen ligger på plan 1 i skolan i direkt anslutning till en

stor ljushall som fungerar som uppehållsrum för alla skolans elever. Eleverna har egna arbetsplatser i klassrummen; bänkar, men det finns även bord att samlas kring vid behov. Det finns smartboard i klassrummet och alla elever har tillgång till en egen dator och en egen Ipad. Det finns spel, en hylla med blandad skönlitteratur och faktaböcker samt något ritmateriel.

På rasterna väljer de flesta eleverna att vara kvar i klassrummet då de fritt kan välja vad de vill sysselsätta sig med. Det finns två pingisbord som alla skolans elever ska samsas om, i övrigt finns inga möjligheter till rastaktiviteter varken inomhus eller utomhus.

Inledningsvis i projektet har lärarna samtal med eleverna om deras lärmiljö, om vad som behövs för att känna trivsel, trygghet och stimulans för lärande men även för att kunna koppla av mellan arbetspassen. Viss inspiration gavs via filmklipp på Youtube och inslag ”Min drömskola” i Lilla Aktuellt skola som vi följer varje vecka. Det skapades även mindre grupper där diskussioner fördes tillsammans med en lärare om vad som skulle behöva tas bort, ändras eller nyskapas i de fysiska lärmiljöerna. Önskelistor sammanställdes och delgavs varandra.

Det som framkom var framförallt att eleverna önskade att kunna arbeta på olika platser, sittande eller stående beroende på arbetets art eller humör. De ville även ha sköna sittplatser för att vila och slappa. Dessutom önskade elever fler spel, bollar mm att använda under rasterna. Den digitala miljön diskuterades samt de digitala verktyg eleverna har tillgång till. Lärare och elever funderade tillsammans över vilka nya behov de såg, både vad gäller hårdvaran men även vad gäller kompetensutveckling hos personalgruppen.

Dessa inledande diskussioner landade i ett formulerat behov av att få tillgång till ytterligare ett mindre rum, dels för att kunna skapa en miljö för användning av ”green-screen-teknik”, dels för att kunna ha individuell undervisning på en mer avskild plats.

Efter medgivande av skolledningen på skolan fick man möjlighet att ställa iordning ett rum för green-screen-teknik och med möjlighet till enskild undervisning. Elever fick komma med förslag till inredning mm medan vår pedagogista i projektet planerade, inhandlade och ställde iordning efter våra önskemål. Denna miljö används nu både av särskoleverksamheten och av grundskolan när det finns tillfälle.

Under projektets gång har förändringar gjorts i de båda klassrummen. Eleverna har fått fler möjligheter att variera sin arbetsplats och att sitta på olika sätt. De har tillgång till mjuka "Fat-boys", pilates-bollar och ståbrädor. Hyllor togs bort och man flyttade vissa möbler till andra utrymmen för att frigöra yta i klassrummen. Fler spel och bollar införskaffades. Personalen har deltagit i olika workshops kring digitala verktyg och det köptes in nya mer uppdaterade I-pads.

Fritidshemmet

Fritidshemmet har likvärdigt varit med i samtliga satsningar inom verksamheten för Hälsofrämjande skola. Elever och personal har tillsammans funderat på vilka miljöer de önskar och flera elever har hjälpt till med både montering och möblering.

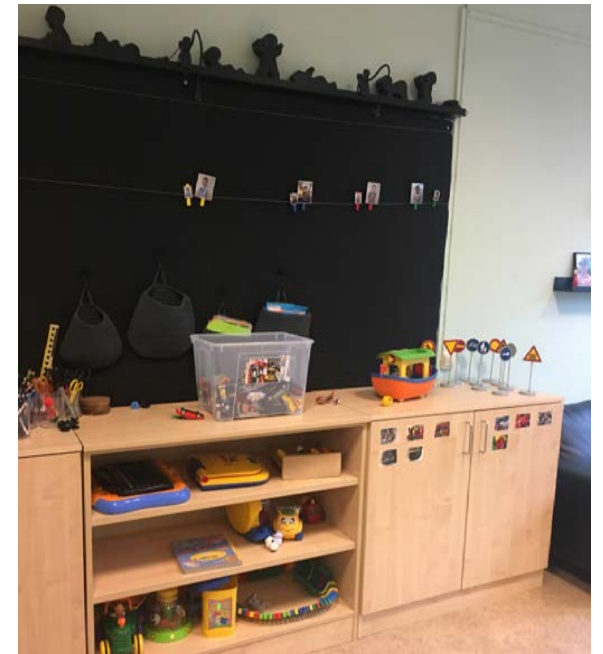
På fritidshemmet fortsätter skoldagen för våra yngre elever. Här har vi fokus på estetiska lärprocesser, rörelse, natur och kommunikation. Pedagoger som arbetar i skolan arbetar även i fritidshemmet vilket bidrar till att övergången blir naturlig och att de kan stödja eleverna med att fortsätta arbeta med det som visat sig vara av intresse för eleven under dagen.

I verksamheten har man arbetat särskilt mycket med kommunikation och att tillgänglighetsanpassa miljöerna och material så att eleverna kan vara huvudpersoner i sitt egna lärande.

På fritidshemmet är utemiljön betydelsefull, både skolgården, skogen och parker. När vi rör oss i skog och mark så dramatiserar vi ofta sånglekar såsom "Bockarna Bruse". Genom "tusen repetitioners pedagogik" ser vi att inlevelsen ökar för varje gång.

Vi kan se, tack vare utvecklingsarbetet med våra lärmiljöer att elever använder soffan i matrum till vila, väntan, läsning och samvaro. Därmed nyttjas rummet till mer än bara måltider vilket vi önskat och sett behov av. Även andra lärmiljöer och då främst byggrummet har utgjort en möjlighet till kreativa aktiviteter. En elev har visat stort intresse och kreativ inlevelse i de många möjligheterna som erbjuds i Ateljén.

Digitalisering

I projektet har vi arbetat för en lust och nyfikenhet till digitalisering. Läroplanen lyfter fram att "Alla elever ska ges möjlighet att utveckla sin förmåga att använda digital teknik". Eleverna har under läsåret fått börja närma sig den digitala tekniken med bl.a. att lära sig att använda verktyg som Green Screen och Programmering av Blue bot, Sphero och Makey Makey. Eleverna i träningskolans årskurs 5-9 har man bland annat målat utomhus med den digitala roboten Sphero, samma klass har arbetat med bild och film. Eleverna i klassen har stort intresse för Minioner och med hjälp av Green Screen teknik kan de bli sina egna producenter och göra film där de agerar tillsammans med sina favoriter.

Ateljen Skaparverksataden

Arbetsgruppen för förändringsarbetet gällande atelje/skaparverkstaden startade sitt arbete med att inventera den dåvarande ateljén, vilket material fanns? Vad vill man utveckla? Man gick också på studiebesök till en återbruksateljé, Regnbågen, på en förskola. Som mål för kommande förändringsarbete finns att skapa förutsättningar för att kunna använda ateljén i undervisningen i både skola och fritidshem. Man vill öka variationen på erbjudandena i rummet samt ha i tanken att stimulera och skapa förutsättningar för att ett barn ska ha tillgång till sina hundra språk, eleverna ska få möjligheter att uttrycka sig på så många olika sätt som möjligt.

Diverse inköp planeras i syfte att göra rummet mer inbjudande, mer flexibelt, tillgängligt och estetiskt. .

Lärarna berättar ”Vi har under den här tiden koncentrerat oss på att sortera befintligt material. Det har sorterats efter typ och färg, som papper, papp, silkespapper etc. Allt material har dessutom märkts med bildstöd. Känt oss fram vad material behöver stå för att vara tillgängliga. Vi har bytt ut stolarna till bättre begagnade ifrån källaren. Alla nya ljuddämpande bord har nu levererats.”

Lärarna berättar ”Vi har skapat flera rum i rummet för avskildhet och arbetsro. Arbetsborden går att sätta ihop till ett större ovalt bord. Rumsavskiljarna/hyllorna har hjul och flyttas snabbt och enkelt vid ändrade behov.”

På avskiljarna presenteras tips på pyssel i olika tekniker och material. Eleverna stimuleras till att göra liknande eller inspireras till att göra helt egna skapelser.

Före

Under arbetet

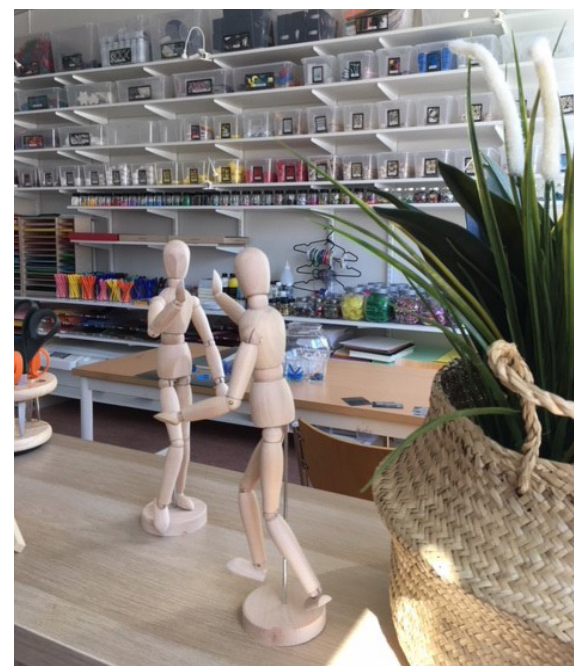
Allt som behövs till det förberedda pysslet står framme, lättillgängligt och byts ut emellanåt, det ger möjlighet till spontanta besök i skaparverkstan.

Ateljen är utrustad med en mängd material för ökad skaparlust. En bluetoothhögtalare finns på väggen och möjliggör tex att skapa till olika sorters musik under arbetspasset. Skapa mönster eller se hur olika material lyses upp av ljusborden. Lägg material på speglarna för att se hur det speglas. I rummet finns också numera en plats för vila, inspiration och arbete. Titta i en bok eller sök på nätet. Titta på utställningarna. Arbetsbord för avskildhet från ateljen eller arbeta vid ljusbordet. Plats för dokumentation finns i väggskåp på rummets båda kortsidor. I skåpet förvaras refillmaterial.

I tvättrummet finns förkläden, penslar, refill på färger, samt lera, gips, tapetklistor. Hyllor för påbörjade alster. På tavlan i köket kan du hänga upp ej slutförda arbeten för att fortsätta arbeta med dem vid senare tillfälle.

I skåpet finns restfärger som vi tänkt kan användas tex ute. Allt material förvaras överskådligt i genomskinliga lådor. Materialet är färgsorterat i lådorna samt i hyllorna för ett lugnare intryck. Alla lådor är upp-

märkta med bildstöd. Vanliga material är lättillgängligt placerade.

Bygg och konstruktion

Arbetsgruppen för förändringarna av Bygg- och konstruktionsrummet startade med att reflektera runt hur rummet användes nu, i ett nuläge. Det konstateras att rummet i högre grad skulle kunna användas till styrda rastaktiviteter men även i högre grad användas i undervisningen. Man skulle också vilja öppna upp rummet så att övrig personal och elever kan använda rummet samt se över tillgänglighetsaspekten, alla ska kunna nyttja rummet efter sina förutsättningar.

Lärarna säger att de ”måste observera och analysera kring Vad stannar barnen upp vid? Vad vill vi erbjuda? Vad vill de ha mer av? De menar även att deras förhållnings-sätt påverkar elevernas vardag och på så vis inlärningsklimatet på skolan. Vad vill vi förmedla? Hur får vi en skola där eleverna och deras inläring står i fokus!?”

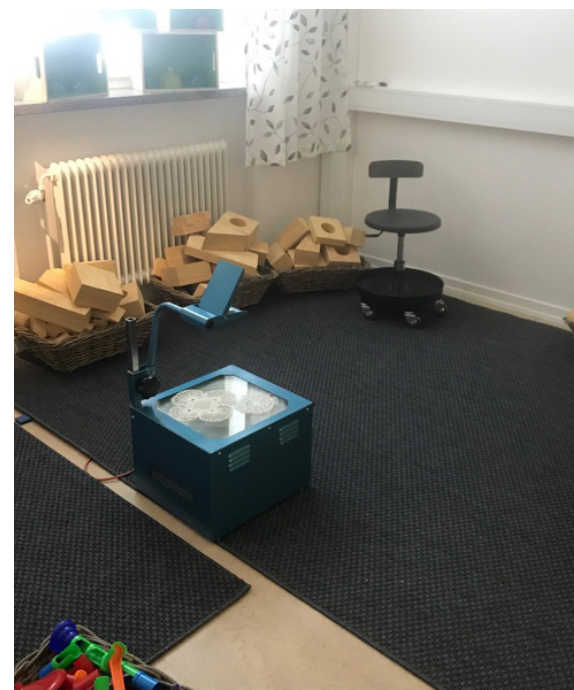
Vad gäller de fysiska förändringarna i rummet reflekterar arbetsgruppen runt att vikten av olika material i byggen. De ska vid planerade av materialet tänka motsatser: hård/mjuk, kall/varm, liten/stor, rund/kvadrat mm. Speglar och olika typer av belysning är effektfullt. Att vi har ett bra grundutbud med byggmaterial men att vi behöver få till en inbjudande miljö med nivåskillnader, fler

olika material, ljud och ljus mm. Att rummet och det eleverna bygger/leker/skapar ska vara föränderligt.

Vikten av rekvisita, ex figurer, bilar, djur, dockor...

Finns mycket att jobba med vad det gäller IKT. IKT, projektor, webbkamera, ljud och ljus. Att låta eleverna testa och lära sig. Programmering med blue bot, spherio.

Fyra rum i rummet har skapats med olika fokus; magnetism, konstruera med större volym, konstruera med mindre material, mekanik där eleverna sammanfogar och konstruerar material för att få fram en rörelse.

Musik, drama, dans- och rörelserummet

Arbetsgruppen för förändringarna i musik, drama, dans och rörelserummet inledde sitt arbete med att inventera vilka verksamheter man vill ha i rummet. Följande lista dokumenteras:

- Musik, Drama, Teater, Dans/rulledans.
- Om kalla hallen/rummet blev varmare kunde det bli utrustningsrum/teaterloge.
- Mörkläggningsmöjligheter
- Spegelvägg
- Blacklight
- Smink
- Lysrör

Vidare fortsätter arbetet med en rad praktiska frågor som t ex att hitta rätt typ av mörkläggningsgardiner, gå på studiebesök på annan skola för att inspireras, att diskutera huruvida smartboarden kan och bör användas. Om den tas bort kan en spegelvägg och eller filmduk istället få plats.

Man diskuterar även instrumentinköp. Under våren gör man vid ett tillfälle en inköpsresa tillsammans med tre elever för att köpa in utklädningskläder och andra saker som ska användas i musik och drama.

Man har innan samtal med eleverna om vad som de behöver för att spela teater och göra musikframträdanden. De handlade många klädesplagg, hattar, en fin hattask samt smycken.

Musikdramadans- och rörelserummet

Sinnesrummet

Arbetet med att utveckla Sinnesrummet startade utifrån att fördjupa sig i styrdokument samt om forskning vad gäller snoozelenmetod. Vid arbetets start är det inte riktigt klart vilket rum som ska fungera som ett sinnesrum vilket medför viss oro och frustration. När det är bestämt vilket rum som gäller medföljer även funderingar runt om det rummet är för litet till ytan. Arbetsgruppen inser att rummet inte kommer att kunna rymma de tänkta inköpen. Förändringsarbetet tar dock på intet sätt stopp på grund av detta. Man hittar nya lösningar för att kunna göra det bästa av situationen. Tex funderas det på om man skulle kunna använda den lilla skrubben utanför sinnesrummet till förråd. Man funderar även på om det går att nyttja en del av korridoren utanför till att erbjuda vissa sinnesupplevelser.

Lärarna uttrycker också en ambition att sprida den kunskap de införlivat om snoozelenmetod till övriga kollegor så att alla är medvetna om tanken bakom rummet.

Det här ledordet fastnade gruppen för och de menar att det innefattar vad Sinnesrummet står för. ”Syftet med sinnesrummet är

att det skall vara annorlunda, spännande och värd att utforskas. Rummet ska locka till aktivitet eller stimulera till avslappning. Rummet ska stimulera alla sinnen.”

Sinnesrummet

Skolbiblioteket Grundsärskolan

Under våren har ett nytt skolbibliotek färdigställt i de nya lokalerna för Grundsärskolan i Härnösand. Syftet med skolbiblioteket är att skapa en gemensam ordnad resurs av medier och information som ställs till elevernas förfogande och som ingår i skolans pedagogiska verksamhet med uppgift att stödja elevernas lärande. Skolbibliotek ska vara tillgängligt för alla elever och locka och stimulera till läsning. Det ska emellertid särskilt främja de elever med stora funktionsnedsättningar, vilket innebär att det främjar alla.

Man har särskilt lagt ner resurser på att arbeta med digitala och tekniska hjälpmedel och litteratur med lättläst svenska. Skolbiblioteket erbjuder digital litteratur via Appar, Legimus, NE och litteratur via QR koder. Det finns Ipads, ljudreducerande trådlösa hörlurar och datorer tillgängliga för både elever och personal i biblioteket. Alla elever ska kunna få sin litteratur uppläst och för elever på tidig utvecklingsnivå ska alternativ med pekböcker, tillhörande rekvisita i form av ex dockor och appar för att stimulera läsning, kreativitet och förundran i relation till litteratur finnas. Grundsärskolans skolbibliotek ska väcka nyfikenhet och förundran. En plats att stanna till vid och bli intresserad av.

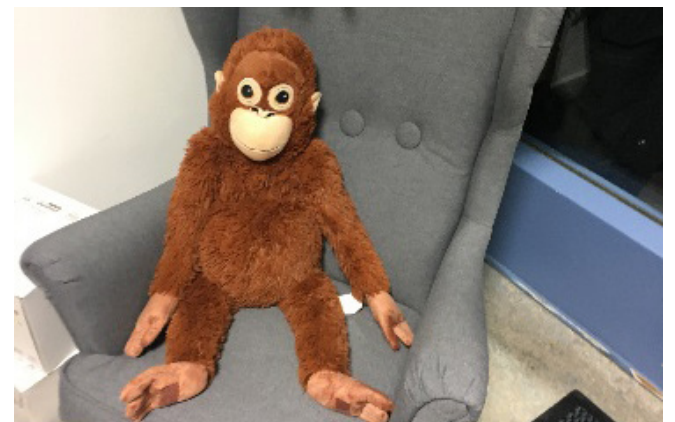
Skolbiblioteket ska vara föränderligt och snabbt kunna anpassas till olika teman utifrån verksamhetens gemensamma innehåll. Temat för skolbiblioteket under våren 2018 har varit "sagens värld" medan man under hösten kommer att förändra så temat blir "hav och vatten", vilket är höstterminens tema.

Under läsåret 2018-2019 kommer även ett samarbete med Sambiblioteket i Härnösand att initieras, där man ska få stöd och hjälp med aktuella boklådor som får flytta in i vårt skolbibliotek för en tid. Skolan kommer även att få besök av bibliotekarie som kommer vid några tillfällen för att hjälpa till med litteratur utifrån våra olika teman. Inom Grundsärskolans verksamhet finns det inför hösten 2018 två pedagoger som har särskilt ansvar för skolbiblioteket, en med inriktning utbud, tema och design och med ansvar för digitalisering.

Vid inspektion december 2017 och maj 2018

Efter

4

UPPFÖLJNING, UTVÄRDERING
OCH ANALYS

Uppföljning, utvärdering och analys

Samtliga lärare anser i sina utvärderingar att förändringsarbetet med lärmiljöerna fått flera positiva effekter. Effekter som de relaterar till att elevernas lust att lära ökat och att deras egen arbetsglädje ökat. Flera av lärarna uttrycker en större medvetenhet om hur lärmiljöer kan planeras och utformas. De beskriver det som att en stimulerande miljö med pedagogiska materia och hjälpmedel tillsammans med engagerad personal ger förutsättningar för att nå högre måluppfyllelse. Förutom det som hör ihop med ökad arbetsglädje både hos lärare och elever så framträder tre olika teman som personalen fokuserar på: om elevernas inflytande, om flexibilitet och om medvetet förhållningssätt.

Grundskolans undervisning ska inte bara förmedla kunskap om grundläggande demokratiska värderingar, den ska även bedrivas i demokratiska arbetsformer och förbereda eleverna för att aktivt delta i samhällslivet (Skolverket, 2011). Eleverna ska erbjudas möjligheter att delta i planering och utvärdering av den dagliga undervisningen och på så sätt utveckla sin förmåga att utöva infly-

tande och ansvar. Lärare uttrycker att genom elevernas delaktighet i detta projekt; genom att få vara med i planeringar, med vid inköp, delta i att skruva ihop nya möbler så har de stimulerats så mycket i ansvarstagande men också så har deras olika förmågor och kompetenser tagits tillvara i något som är på riktigt. Som en lärare uttryckte det "Att det dessutom blev finmotorisk träning, styrketräning av att bära möbler samt träning både i att ta instruktioner och att samarbeta ser vi som en härlig bonus!"

Det faktum att det skapas möjligheter för eleverna att samspela med miljöerna, att de kan utforska och upptäcka olika erbjudanden i de fysiska miljöerna, medför att lärarna lättare får syn på elevernas intresse och nyfikenheter. Vilket i sin tur medför att lärarna kan ta tillvara på dessa intressen och nyfikenheter och utveckla verksamheten efter detta. Ett arbetslag skriver till exempel "Vi kommer att fortsätta utveckla och utforma våra miljöer så att eleverna ständigt finner dem intressanta. Genom att byta ut eller lägga till material får lärmiljöerna vara flexibla vilket gör att eleverna inte tröttnar på dem."

Undervisningen på Grundskolan behöver kontinuerligt anpassas och varieras efter

varje elevs förutsättningar och behov. Att anpassa och variera miljöerna samt skapa flexibla miljöer blir därigenom en ständig ambition och strävan i arbetet med lärmiljön på Grundskolan. Detta arbete sker vardagligt, där föregående projekt har syftat till en ambitionshöjning vad gäller att skapa miljöer och erbjuda material som stimulerar, utmanar och uppmuntrar till utforskande och lärande och som dessutom skapar möten för kommunikation, lek och lärande.

I den här processboken har vi berättat om flera exempel på hur klassrum och andra rum på skolan utvecklats till att i högre grad bli flexibla. Ett arbetslag skriver i sin utvärdering "Att variera arbetssätt och att ha bra tillgång till digitala verktyg, framför allt Ipads är något som vi ser bidrar till ökad motivation för skolarbete." Andra exempel på när lärmiljöerna ökat sin flexibilitet har varit i de rum som det skapats hörnor av tydliga erbjudanden i. Bygg- och konstruktionsrummet var till exempel ett rum där förändringen bestod i att skapa fyra mindre hörnor med fokus på magnetism, konstruera med större volym, konstruera med mindre material, mekanik där eleverna sammanfogar och konstruerar material för att få fram en rörelse.

En spännande effekt när miljöerna mer tydligt bjuder in barnen till specifika fokus är att lärarna upplever att eleverna blir mer aktiva, det blir ett mer egenstyrt lärande och lärarens roll skiftar därmed från att vara den som förmedlar kunskap till att vara mer medforskare tillsammans med eleven. Ett arbetslag lyfter vikten av att våga utveckla sitt arbetssätt, de skriver om vikten av ”att gå ifrån mer traditionell lärarledd undervisning till att låta eleverna i allt större utsträckning visa vägen till deras lärande”. En analys är alltså att när barnens agens ökar i grad så påverkar detta lärarnas förhållningssätt till undervisningen.

Det här projektet visar att med ökad pedagogisk medvetenhet och innovativa lärmiljöer kan man skapa förutsättningar för att stimulera elevernas kreativitet, nyfikenhet och självförtroende samt deras vilja till att pröva egna idéer och lösa problem.

Projektet visar även att när variationen i elevernas kompetenser och förutsättningar är vid så behövs en stor medvetenhet om vikten av flexibla lärmiljöer. Projektet har medfört en förståelse för att den här anpassningen som behöver göras i miljöer på en särskola inte enbart består av anpassning. För att eleverna ska kunna känna sig del-

aktiga i sitt lärande, i sin lärandemiljö så behövs i högre grad ett synsätt som bygger att fokusera och arbeta fram en flexibilitet i rummen, så att rummets erbjudanden går att upptäcka av alla individer där, oavsett vilka behov eller förutsättningar man har. På så sätt kan jag som elev på Särskolan gå från att vistas i en miljö som är anpassad för mina behov till att vara en aktiv elev som är delaktig i de val jag kan göra genom den flexibilitet som finns i miljöerna. Det är på så vis det här projektet utvecklats med en tillit till de förmågor alla eleverna har, en tro på att människan alltid undersöker det utrymme vi fått för självständiga tankar...fantasi...lek...skapande och en förvissning om att detta sker genom Delaktighet, kreativitet och förundran, i en mångfald av olikheter.

Vidare framåt.. En rörelsefrämjande utemiljö?

Projektet söker nu vidare medel för att framtida fortsätta att utveckla skolgården. Att skapa förutsättningar för att integrera ute- och inomhusundervisning är något projektet strävat efter.

Man vill utveckla en rörelsefrämjande utemiljö för alla där multiarena, sinnesträdgård,

hinderbana, klätterställningar, bollplank finns som erbjudande inför hösten 2018. Fokus 2018/2019 kommer dock att erbjuda fler rum på skolgården, rum för rekreation, interaktion, rörelse och kommunikation. Rummen ska locka till att ställa hypoteser, utforska, prova på, samt få möjligheten att förundras, förstå och bara få vara.

Efter

**Stort tack till barn och personal
som medverkat i projektet!**

